

УДК 811.111:001.4:[005]

НАТАЛІЯ СУХАЧОВА

(Полтава)

КОНЦЕПТ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ОСНОВНИЙ СКЛАДНИК АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Ключові слова: термін, концепт, концептосфера, концепт-корелят, смисловий атрибут, англомовна терміносистема менеджменту.

Розвиток когнітивної лінгвістики в кінці ХХ століття та на початку ХХІ століття відкриває новий етап у дослідженні термінів та терміносистем. Сучасна теорія термінознавства розвивається в руслі нової парадигми лінгвістичного знання, у межах якої термінологія розглядається як результат когнітивної діяльності спеціаліста, що полягає в концептуалізації та вербалізації професійних знань. Когнітивний процес уключає фіксацію та передачу наукового знання, формування наукових концептів, де інструментом пізнання виступає термін. За кожним терміном стоїть науковий концепт, сформований у результаті свідомої наукової діяльності, наукового узагальнення.

У зв'язку з глобалізацією та інформатизацією суспільства досить актуальним стає дослідження лінгвокогнітивних особливостей англомовних терміносистем, що обслуговують сфери бізнесу (маркетингу, менеджменту, фінансів і обліку, митної справи), які розвиваються швидкими темпами. У сучасній лінгвістиці дослідженням особливостей англомовної терміносистеми менеджменту займалися такі науковці, як Л.П. Науменко, М.О. Костьєва, О.О. Клименко, І.Ю. Євдокимова [7; 2; 4; 5, с.42-44]. Однак нами не виявлено комплексних досліджень англомовної терміносистеми менеджменту в когнітивному напрямі.

Англомовна терміносистема менеджменту як процес чи діяльність розглядається нами як системно впорядкований континуум однослівних та багатослівних термінів, функціонально направлених на номінацію та тлумачення спеціальних термінологічних понять логіко-понятійного поля сфери менеджменту.

Метою цієї статті є дослідження змісту одного із базових концептів англомовної терміносистеми менеджменту – концепту МЕНЕДЖМЕНТ як процесу чи діяльності. Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань: 1) висвітлити значення основних понять цього дослідження («концепт», «смисловий компонент концепту» та «смисловий атрибут»); 2) виділити основні, базові концепти, які становлять ядро англомовної терміносистеми менеджменту; 3) розкрити зміст смислового компонента концепту МЕНЕДЖМЕНТ як процесу чи діяльності. Для досягнення мети застосовано концептуальний аналіз, який передбачає дефінітивний аналіз, метод фреймового аналізу та компонентного аналізу, а також кількісні підрахунки.

Науковці по-різному визначають термін «концепт», а саме, як: а) «термін, який слугує поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів на-

шої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання та досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відображеної у людській психіці» [65, с. 90-93]; б) «об'єкт зі світу «Ідеальне», що має ім'я та відображає культурно зумовлене уявлення людини про світ «Дійсність» [13]; в) «вербалізоване поняття, відрефлектоване в категоріях культури» [12, с. 3-29]; г) «основний осередок культури в ментальному світі людини, в якому, з одного боку, закладений зміст поняття, а з іншого – все те, що робить його фактом культури, – етимологія, коротка історія цього концепту, сучасні асоціації, оцінки, переживання» [11]; г) «квант структурованого знання, ідеальне єство, яке формується в свідомості людини з її безпосередніх операцій з предметами, з наочної діяльності, з розумових операцій з уже наявними в її свідомості концептами – такі операції приводять до виникнення нових концептів» [10, с. 24]; д) «багатовимірне мисленнєве утворення, в якому виділяються образний, поняттєвий та ціннісний компоненти» [3, с. 109]; е) «сукупне, категоризуюче знання про дійсність, про її елементи і перспективи» [9, с. 32-42]; є) «не дзеркало світу, а дзеркало нашої з ним взаємодії» (Keller, 1998). Згідно з О.С. Кубряковою, ми трактуємо концепт як одиницю «інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини» [6, с. 90].

Важливим аналізом будь-якої терміносистеми є виявлення концептуально-мовної структури термінів. При цьому виділяються основні, базові концепти, які становлять ядро терміносистеми. В англomовній терміносистемі менеджменту базові концепти, які є ядром терміносистеми, пов'язані з процесом управління.

Як одиниця структурованого знання концепт має визначену, але не жорстку структуру, яка формує сукупність узагальнених ознак, необхідних для ідентифікації предмета чи явища як фрагмента картини світу. Науковці виділяють різні рівні (компоненти, шари) у структурі концепту. Згідно з концепцією В.Г. Ніконової та С.Г. Воркачова, ми виділяємо смисловий компонент у структурі концепту МЕНЕДЖМЕНТ [8; 1]. Його зміст розкривається шляхом компонентного аналізу словникового значення лексеми, що номінує концепт, словникового значення лексем, що вживаються на позначення його концептів-корелятивів, а також через аналіз його смислових атрибутів, виявлених у результаті асоціативного осмислення концепту, матеріалізовані у фаховій науковій та навчальній літературі. Смислові компоненти (атрибути) значення поняття – це семи, семантичні мікроелементи, що відображають конкретні ознаки позначуваного словом явища, співвідносяться з ознаками концепту, його смисловими атрибутами, які формують його структуру [10]. Концепти-кореляти – це концепти, у структурі яких наявні однакові або синонімічні смислові атрибути.

У перекладі з англійської мови «management» означає «управління». Однак такий переклад не розкриває складної семантики терміна, змісту макроконцепту МЕНЕДЖМЕНТ. Термін «management» в англomовному лексиконі має широке значення: це і спосіб поведінки з людьми, і система адміністративного управління, і сфера професійної діяльності спеціально підготовлених людей – менеджерів, і, крім того, це наука про управління. Іменник «management» походить від дієслова «to manage» <італ. maneggiare, від лат.

manus agere, manibus age-re> – робити руками, запозичене через французьку мову в XVI у формі *manige* з первинним значенням «об'їжджати коня» (Oxford Dictionary of English Etymology by С.Т. Onions, 1998). У сучасній англомовній терміносистемі менеджменту дієслово «to manage» співвідноситься з такими значеннями: to handle, to direct, to administer, to administrate, to rule, to manipulate, to run, to supervise, to control, to govern, to command, to organize, to conduct, to lead, to regulate, to be in charge of, to have charge, to be in control or with overall responsibility, to have responsibility, to monitor, to co-ordinate (Oxford Dictionary of Business English by A.Tuck, 2002; Longman Dictionary of Contemporary English, 2001; Schermerhorn, 1993; Dictionary of American Business by Р.Н. Collin, 2000). У 1598 р. від дієслова «to manage» утворився іменник «management» (the act or art of *managing*: the conducting or supervising of something (as a business); judicious use of means to accomplish an end; the collective body of those who *manage* or direct an enterprise) (Oxford Dictionary of English Etymology by С.Т. Onions, 1998).

Зміст лексеми, яка номінує концепт МЕНЕДЖМЕНТ як процес чи діяльність, репрезентовано на мовному рівні дефініціями у фахових термінологічних словниках та спеціальній науковій та навчальній економічній літературі. Ядро концепту краще за все відображає семантика ключової лексеми, що номінує концепт. Ядром концепту МЕНЕДЖМЕНТ є номінація поняття, що відображає його як процес діяльності, на що вказують його дефініції: «**a process that is used to accomplish organizational goals; that is, a process that is used to achieve what an organization wants to achieve**» (Pearce, 1989); «**the process of optimizing human, material, and financial contributions for the achievement of organizational goal**» (Pearce, 1989); «**the process undertaken by one or more individuals to coordinate the activity of others to achieve results not achievable by one individual acting alone**» (Donnelly, 2003); «**the process of reaching organizational goal by working with and through people and other organizational resources**» (Certo, 1989); «**the process of making decisions with respect to organization, planning, direction, coordination and control**» (Schermerhorn, 1993); «**the activity of controlling and organizing the work that a company or organization does**» (Darf, 1983); «**the activity of getting things done with the aid of people and other resources**» (Pearce, 1989); «**the activities of the organization and coordination of an enterprise in accordance with the certain policies and in achievement of the clearly defined objectives**» (Certo, 1989).

У результаті компонентного аналізу смислової структури лексеми «management», що вживається на позначення концепту МЕНЕДЖМЕНТ як процесу чи діяльності, виявлені його концептуальні атрибути, які розкривають зміст концепту, що в свою чергу вказує на мотив процесу чи діяльності. Цей процес, чи діяльність, характеризується постійністю, безперервністю, тому що робота, спрямована на досягнення мети за допомогою інших, – це не будь-яка одноразова дія, а низка безперервних взаємопов'язаних дій. «*Process encompasses a systematic series of actions taken by a manager*» (Pearce, 1989). Концепт МЕНЕДЖМЕНТ як процес чи діяльність є багатовимірним і характеризується організаційним, функціональним та особовим складниками.

У ході семного аналізу словникових значень і тлумачень у науковій та навчальній літературі (7 визначень) лексеми «management», що вживається на позначення англомовного концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність), виявлені такі смислові атрибути: process (6 одиниць), activity (3 одиниці) (див. табл. 1):

**Ієрархія смислових атрибутів концепту МЕНЕДЖМЕНТ
(процес чи діяльність) за частотністю вживання**

№ п/п	Смисловий атрибут	К-ть
1	process	6
2	activity	3

Концепт, як правило, співвідноситься з більш ніж однією лексичною одиницею. Планом його вираження в мові є сукупність усіх його синонімічних одиниць, тобто концепт співвідноситься з планом вираження лексико-семантичної парадигми. У ході семного аналізу словникових значень лексем «administration», «control», «direction», «leadership» у їхніх смислових структурах виявлені спільні смислові атрибути, які співвідносяться зі смисловими атрибутами лексеми «management», що вживається на позначення концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність).

Лексема «administration» співвідноситься з лексемою «management» через такі спільні смислові атрибути: «*the process or activity of running a business, organization, etc*» (Oxford Dictionary of Business and Management, 2005); «*activities connected with organizing and supervising the way that an organization or institution functions*»; «*the process of organizing and supervising*» (Dictionary of American Business / Ed. by P.H. Collin, 2000).

Лексема «control» співвідноситься з лексемою «management» через спільні смислові атрибути: «*the process of monitoring and adjusting organizational activities in such a way as to facilitate accomplishment of organizational objectives*» (Pearce, 1989); «*the ability to direct the financial and operating policies of another undertaking with the view to gaining economic benefits from its activities*» (Oxford Dictionary of Business English / Ed. by A.Tuck, 2002); «*the ability to manage or direct an organization*» (Collins Essential English Dictionary, 2006).

Лексема «direction» співвідноситься з лексемою «management» через такі спільні смислові атрибути: «*when someone directs a project or a group of people, they are responsible for organizing the people and activities that are involved*» (Dictionary of American Business / Ed. by P.H. Collin, 2000); «*the management or guidance of someone or something*» (Oxford Dictionary of Business English / Ed. by A.Tuck, 2002);

Лексема «leadership» співвідноситься з лексемою «management» через такі спільні смислові атрибути: «*the process of inspiring others to work hard to accomplish important task ... the manager's use of power to influence the behavior of the other persons in the work setting*» (Darf, 1983); «*the process of influencing the activities of an organized group toward goal achievement*» (Miller, 1996); «*the process of influencing the activities of an individual or a group in efforts toward goal achievement in a given situation*» (Donnelly, 2003).

Слід зазначити, що більшість теоретиків менеджменту диференціюють поняття «management» та «leadership» (Kotter, 2008; Certo, 1989): «*Leadership and management are two distinctive and complementary systems of action. Each has its own function and characteristic activities*» (Лідерство та менеджмент – це дві від-

мінні та взаємодоповнюючі системи, кожна з яких має свої власні функції та специфічні види діяльності) (Kotter, 2008); «Management and leadership are not one and the same thing ... leadership is a part of management process» (Менеджмент та лідерство – не одне й те ж саме: лідерство – це частина процесу управління) (Kotter, 2008), «Leading is not the same as managing. Managing is much broader in scope than leading and focuses on behavioral as well as nonbehavioral issues. Leading emphasizes mainly behavioral issues» (Менеджмент та лідерство – різні поняття. Поняття менеджменту – набагато ширше, воно зосереджує увагу на всіх аспектах управління організацією, включаючи особливості поведінки працівників. Лідерство акцентує увагу, головним чином, на поведінці людей, з метою ефективного управління) (Certo, 1989).

Таблиця 2

**Ієрархія смислових атрибутів концептів-корелятів концепту
МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність) за частотністю вживання**

№ п/п	Смисловий атрибут	Кількість
1	process	6
2	activity	3
3	ability	2
4	direction	1
5	guidance	1
6	responsibility	1

У результаті семного аналізу словникових значень лексем «administration», «control», «direction», «leadership» виявлені такі смислові концепти-кореляти концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність): ADMINISTRATION, CONTROL, DIRECTION, LEADERSHIP. Вони представлені непохідними та суфіксальними лексичними одиницями на мовному рівні.

Концептуальне поле «МЕНЕДЖМЕНТ» відтворюється шляхом семного аналізу лексем, що функціонують в англomовній терміносистемі менеджменту. Аналіз лексеми «management», що вживається на позначення англomовного концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність) та його смислових корелятів, представлених лексемами «administration», «control», «direction», «leadership», дав можливість виявити 2 смислових атрибути (семи) концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність): process та activity (6 і 3 одиниці відповідно) та 6 активізованих смислових атрибутів його концептів-корелятів: process, activity, ability, direction, guidance, responsibility (6, 3, 2, 1, 1, 1 одиниці відповідно). Відповідно до частотності репрезентації сем (смислових атрибутів) у семантиці лексем можна змодельовати структуру цього концептуального поля. Ядро концептуального поля концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність) формує лексема, співвідносна із семою process, оскільки вона є найчастотнішою. Периферію утворюють лексеми, що співвідносяться із семами activity, ability, direction, guidance, responsibility.

Таким чином, запропонований у нашій розвідці аналіз одного з базових концептів англomовної терміносистеми менеджменту, концепту МЕНЕДЖМЕНТ (процес чи діяльність), дозволив розкрити його зміст – у цьому полягає наукова новизна статті. Дослідження робить значний внесок у теорію наукових знань про розвиток сучасних англomовних терміносистем, зокрема англomовної терміносистеми менеджменту, та має практичну цінність, оскільки отриманий у ході дослідження емпіричний матеріал може бути використаний під час викладання курсів з лексикології, термінології та когнітивної лінгвістики. Перспективний напрямок подальших досліджень убагацьється в дослідженні базових концептів англomовної терміносистеми менеджменту та інших економічних терміносистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воркачев С. Г. Методологические основания лингвоконцептологии / С. Г. Воркачев // Теоретическая и прикладная лингвистика. Язык и социальная среда : Межвуз. сб. науч. тр. – Воронеж : ВГУ, 2002. – Вып. 3. – С. 79–95.
2. Евдокимова И. Ю. Антонимии и оппозитивные отношения в дискурсе (на материале учебных текстов по теории менеджмента) / И. Ю. Евдокимова // Вісник Харківського державного університету. – Харків : Константа, 1998. – № 406. – С. 42–44.
3. Карасик В. І. Мовне коло: особистість, концепти, дискурс / В. І. Карасик. – М. : Проект, 2004.
4. Костьева М. А. Концепт «трудовые ресурсы» и его реализация в языке и культуре в сопоставительном освещении (на материале английского и русского языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / М. А. Костьева. – М., 2008. – 26 с.
5. Клименко Е. О. Концепт «менеджмент» в американской и русской лингвокультурах : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Е. О. Клименко. – Волгоград, 2004. – 221 с.
6. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.; под общей ред. Е.С. Кубряковой]. – М., 1996. – 245 с.
7. Науменко Л. П. Сучасний англomовний бізнес-дискурс в комунікативно-прагматичному та концептуальному висвітленні : [монографія] / Л. П. Науменко. – К. : Логос, 2008. – 360 с.
8. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра : [монографія] / В. Г. Ніконова. – Д. : Вид-во ДУЕП, 2007. – С. 250.
9. Полужин М. М. Про теоретичні засади когнітивного підходу до дискурсивного аналізу / М. М. Полужин // Studia Germanica et Romanica. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – Т. 1., № 3. – С.32–42.
10. Попова З. Д. Некоторые проблемы выявления национальной специфики языка / Попова З. Д., Стернин И. А. // Язык и национальное языкознание. – Воронеж, 2002. – С. 21.
11. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 842 с.
12. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога / Р. М. Фрумкина // Научно-техническая информация. – 1992. – Сер. 2. – № 3. – С. 3–29.
13. Wierzbicka A. Lexicography and conceptual analyses / Wierzbicka A. – Ann Arbor, MI : Karoma, 1985. – 368 p.

НАТАЛИЯ СУХАЧЕВА

КОНЦЕПТ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ОСНОВНОЙ КОМПОНЕНТ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА

В статье раскрыто базовое понятие когнитивной лингвистики – концепт, обращено внимание на его многослойность, представлены способы его исследования, в частности способ концептуального анализа как метода, использованного для рассмотрения терминологической лексики, в том числе единиц англоязычной терминосистемы ме-

менеджмента. В статье также рассматривается содержание одного из базовых концептов англоязычной терминосистемы менеджмента – концепта МЕНЕДЖМЕНТ как процесса или деятельности, на смысловом уровне с помощью метода концептуального анализа, который позволяет раскрыть смысл анализируемого концепта.

Ключевые слова: термин, концепт, концептосфера, концепт-коррелят, смысловой атрибут, англоязычная терминосистема менеджмента.

NATALIA SUKHASHOVA

CONCEPT MANAGEMENT IS ONE OF THE MAIN CONCEPTS
OF THE ENGLISH MANAGEMENT TERMINOLOGY

The article determines the basic notion of cognitive linguistics, namely «the concept», as well as focuses on the concept multi-level structure, considers the suggestions concerning the methods of its research and displays the ways this analysis can be applied to the term units in the field of management. The article considers the content of one of the main concepts of the English management terminology.

Key words: term, concept, concept sphere, concept- correlate, semantic attribute, English management terminology.

Одержано 18.10.2011 р.